

Bijlage E Stakeholderoverzicht warmtetransitie Zeeland

In dit stakeholderoverzicht geven we aan wat voor rol verscheidene organisaties, gebouweigenaren, overheden en bedrijven in Zeeland hebben (of gaan hebben) in de warmtetransitie. Deze stakeholders brengen we onder bij een of twee van de volgende categorieën:

- Warmte afname
- Warmtebronnen
- Distributie & installatie
- Beleidsontwikkeling & kennisontwikkeling

Vervolgens beschrijven we per stakeholder kort wat de rol in de warmtetransitie in ieder geval inhoudt, en wat de impact is op het behalen van de doelstellingen in de warmtetransitie.

	Stakeholder		Rol en impact warmtetransitie
Warmte afname	Warmteafname: Woning- en gebouweigenaren	Rol	• Alle woning- en gebouweigenaren zijn verantwoordelijk voor hun eigen warmtevoorziening achter de voordeur en besluiten hier ook over.
		Impact	• Uiteindelijk moeten alle woningen en gebouwen duurzaam verwarmd worden. De keuzes in de warmtetransitie worden gemaakt in het licht van betaalbaarheid en haalbaarheid voor de woning- en gebouweigenaren. Daarmee is hun impact hoog. • Door de bundeling van hun warmtevraag en de bereidheid om warmte af te nemen maken gebouweigenaren de realisatie van warmtenetten (on)mogelijk.
	Warmteafname: Woningcorporaties	Rol	• Woningcorporaties zijn, mede door toezegging vanuit brancheorganisatie Aedes tijdens de onderhandelingen over het klimaatakkoord, aangewezen als de startmotor voor de energietransitie.
		Impact	• Woningcorporaties zijn ook woning- en gebouweigenaren en daarmee hebben zij grote impact op de keuzes in de warmtetransitie. Daarnaast maken zij als organisatie lange termijn keuzes voor clusters van woningen. Hierdoor ontstaan kansen voor collectieve isolatie-acties, collectieve inkoop-acties of warmtenet ontwikkeling. • Woningcorporaties zijn in een warmtenet-ontwikkeling vaak een belangrijke partij om, na onderhandelingen, een deel van de warmte afname te garanderen. Dit werkt zeer positief voor het terugdringen van het vollooprisico van een warmtenet ontwikkeling. • In het Convenant Energiebesparing Huursector is afgesproken dat corporatiewoningen in 2021 gemiddeld label B zullen hebben, waardoor al een eerste reductie in warmtevraag gerealiseerd wordt/is.

armte afname	Warmteafname Recreatiesector	Rol	Als economisch en cultureel belangrijke sector in regio Zeeland, bezit de recreatiesector ook nog eens een aanzienlijk deel van het vastgoed.
		Impact	- Door het aandeel vastgoed en de gelijksoortigheid hiervan, is de recreatiesector technisch gezien goed te verduurzamen. Hierdoor kunnen potentieel snelle, grote stappen worden gemaakt. - Een groot deel van het recreatievastgoed valt onder een zeer klein aantal partijen, wat organisatorisch gunstig is.
	Warmteafname Industrie	Rol	De industrie heeft een dubbele rol in de warmtetransitie van Zeeland. Aan de ene kant heeft de industrie een zeer grote warmtevraag (het grootste gedeelte de warmtevraag in Zeeland is afkomstig van de industrie). Aan de andere kant heeft de sector ook veel restwarmte beschikbaar die nog benut kan worden.
		Impact	De industrie gebruikt voornamelijk hoogwaardige warmte (boven de 100°C). De verduurzaming van deze proceswarmte is geen onderdeel van de RSW maar van de Cluster Energie Strategie. Wel houdt de RSW rekening met de toekomstbestendigheid van restwarmtebronnen vanuit de industrie en de warmtevraag voor de gebouwverwarming (onder de 100°C).
	Warmteafname Landbouw & Glastuinbouw	Rol	Met name de glastuinbouw heeft een grote en continue warmtevraag (ongeveer 25% van de totale warmtevraag in Zeeland). Daarnaast heeft glastuinbouw een CO₂ vraag voor de productie. De rol van de glastuinbouw in de warmtetransitie ligt vooral in het realiseren van een eigen duurzame warmtevoorziening, maar hierin zijn wel combinaties mogelijk met nabij gelegen bebouwing.
		Impact	- De impact van de landbouw & glastuinbouw sector op de warmtetransitie is hoog. De sector heeft een grote eigen verduurzamingsopgave en daardoor ook hoge impact op het behalen van de regionale CO₂-reductie doelstellingen. Toename in het gebruik van (afgevangen) CO₂ door de glastuinbouw kan deze bijdrage verder uitbreiden. Het Project WarmCo¹ vanuit Yara Sluiskil is hier een mooi voorbeeld van. - De impact op de verduurzaming van de gebouwde omgeving, via clustering van warmtevraag met woningen, is zeer afhankelijk van de nabijheid van kasgebieden bij woonkernen en niet vanzelfsprekend.
Warmtebronnen	Warmtebronnen Industrie	Rol	De industrie in Zeeland, en met name een aantal grote chemiebedrijven, hebben veel laagwaardige warmte (onder de 100°C) over als bijproduct van hun processen. Dit kan in theorie goed ingezet worden voor woningen en utiliteitsgebouwen in de omgeving.
		Impact	Door de grote beschikbaarheid van restwarmte in de regio is de impact van de industrie op de warmtetransitie hoog. Over het algemeen zijn de industriële partijen bereid om te onderzoeken hoe deze restwarmte het beste benut kan worden. In eerste instantie proberen de partijen hun eigen reststromen zo efficiënt

¹ Zie: <https://www.warmco.nl/index.php>

	Distributie en installatie Energiebedrijven en Warmtebedrijven	Rol	Energiebedrijven en warmtebedrijven zijn partijen die warmte verkopen of warmte-services verkopen (zoals het beheer & onderhoud van Warmte-koude-opslag systemen). Sommige warmtebedrijven doen alleen levering van warmte, maar bezitten niet de warmte-infrastructuur die ze gebruiken. Verreweg de meeste warmtebedrijven leveren warmte én zijn eigenaar van de infrastructuur die ze gebruiken.
		Impact	- Zeeland heeft veel industrie en daardoor veel restwarmte beschikbaar. Warmtebedrijven kunnen tussen vraag en aanbod bemiddelen en daardoor bijdragen aan het benutten van deze restwarmte. De impact van warmtebedrijven op de warmtetransitie in Zeeland is daardoor hoog. - De keuze voor een warmtebedrijf ligt in handen van de gemeenten, die voor elk (nog te definiëren) warmtekavel een warmtebedrijf aanwijst a.d.h.v. transparante selectiecriteria.
	Distributie en installatie (Lokale) aannemers en installateurs	Rol	(Lokale) aannemers en installatiebedrijven spelen een belangrijke rol in de uitvoering van de warmtetransitie in Zeeland. Vrijwel alle werkzaamheden (isolatiemaatregelen, plaatsing warmtepompen, netverzwaring, aanleg warmtenetten, onderhoud) in de warmtetransitie worden door deze bedrijven uitgevoerd.
		Impact	De impact van de (lokale) aannemers en installatiebedrijven op de warmtetransitie is hoog. Zonder voldoende beschikbaarheid en capaciteit bij deze bedrijven kan vertraging ontstaan in de voortgang. Dit is een landelijk aandachtspunt maar kan regionaal gestimuleerd worden door samenwerkingsverbanden tussen gemeente, provincie, bedrijfsleven en opleidingsinstituten.
	Distributie en installatie TenneT	Rol	TenneT beheert het hoogspanningsnet in Nederland en grote delen van Duitsland. Het hoogspanningsnet is een cruciaal onderdeel van het elektriciteitsnet en het faciliteert ook de opwek en transport van duurzame elektriciteit. Dit heeft weer relatie met de verwachte toenemende elektriciteitsvraag voor verwarming.
		Impact	De impact van Tennet op de warmtetransitie is in zoverre hoog, dat de elektriciteitsvoorziening en toenemende duurzame (grootschalige) elektriciteitsopwekking faciliterend is aan de warmtetransitie en de doelstellingen daarvan. Wanneer hier knelpunten in ontstaan kan de verduurzaming vertraging oplopen.
Beleidsontwikkeling & kennisontwikkeling	Beleidsontwikkeling & Kennisontwikkeling Gemeenten	Rol	De gemeente heeft vanuit het klimaatakkoord de regierol gekregen in de energietransitie. Voor de warmtetransitie betekent dit dat zij verantwoordelijk is voor de ontwikkeling van beleid (Regionale Structuur Warmte, Transitievisie Warmte, Wijkuitvoeringsplan) dat de ontwikkeling naar aardgasvrije, duurzame verwarming in de gebouwde omgeving stuurt.
		Impact	Door de regierol van de gemeente in beleidsontwikkeling en uitvoering is de impact op de warmtetransitie in potentie zeer groot. Het onderwerp warmte is geen tijdelijk dossier maar zal komende jaren alleen maar meer aandacht en capaciteit gaan vragen. Die capaciteit, evenals specifieke expertise op het onderwerp, is lang niet altijd geborgd binnen de gemeenten.

			Extra instrumenten en middelen vanuit de Rijksoverheid zijn voorwaardelijk² voor het invullen van de regierol en het realiseren van deze impact.
Beleidsontwikkeling & Kennisontwikkeling Provincie Zeeland	Rol		<i>De provincie heeft in ieder geval twee rollen in de warmtetransitie. Ten eerste heeft de provincie een faciliterende rol richting gemeenten en de daarbij horende stakeholderomgeving. Hierbij hoort o.a het verbinden van partijen, faciliteren van inhoudelijke en procesmatige kennis en het ondersteunen in regionale processen. Ten tweede heeft de provincie een rol in beleidsontwikkeling en uitvoering. De provinciale Omgevingsvisie vormt een kader voor ruimtelijke keuzes, en in de ontwikkeling van bovengemeentelijke warmte-infrastructuur kan de provincie een regisserende (en soms sturende) rol vervullen.</i>
	Impact		De impact van de provincie op de warmtetransitie hangt deels af van de mate waarin restwarmte benut gaat worden in Zeeland. De betrokkenheid van de provincie in grotere warmteontwikkelingen kan bevorderlijk zijn voor de warmtevraagontwikkeling langs een tracé en voor de inpassing ervan. De impact van de faciliterende rol hangt af van de middelen en capaciteit die hiervoor beschikbaar worden gemaakt.
Beleidsontwikkeling & Kennisontwikkeling Rijksoverheid	Rol		<i>De Rijksoverheid creëert de kaders en voorwaarden waarbinnen de warmtetransitie zicht voltrekt. Dit gebeurt onder andere op beleidsmatig, juridisch, fiscaal, financieel en bestuurlijk niveau. Over de mate van sturing en ondersteuning vanuit de Rijksoverheid wordt politiek gezien veel gediscussieerd en bestaat veel onzekerheid.</i>
	Impact		- De impact van de Rijksoverheid is hoog. Over de rol en impact van de Rijksoverheid in de warmtetransitie valt veel te zeggen. De belangrijkste speerpunten die komende jaren naar verwachting impact zullen hebben zijn: - Ontwikkeling juridisch-bestuurlijk instrumentarium (invoering Wet collectieve warmte, inbedding klimaatakkoord in de Omgevingswet, invoering van de Omgevingswet, ontwikkeling van de Energiewet/aanpassing van de Gaswet) - Ontwikkeling financieel instrumentarium (uitbreiding middelen decentrale overheden, doorontwikkeling subsidies en leningen voor gebouw eigenaren, inzet investeringsfondsen) - Inzet fiscaal instrumentarium (de hoogte van de Opslag Duurzame Energie op de gaslevering aan particulieren en kleinverbruikers is van grote impact op de betaalbaarheid van warmtealternatieven)
Beleidsontwikkeling & Kennisontwikkeling Regionale Uitvoeringsdienst Zeeland	Rol		<i>De Uitvoeringsdienst Zeeland (RUD) verleent omgevingsvergunningen milieu en controleert of bedrijven voldoen aan de milieuwetgeving. Ze doet inspecties bij bedrijven en controleert daarmee of ze voldoen aan de milieu- en gezondheidseisen.</i>
	Impact		De RUD heeft geen hoge impact op de beleidsontwikkeling in de warmtetransitie. Wel is ze een belangrijke schakel in de vergunning, controle en handhaving op de milieu- en gezondheidsimpact van toekomstige warmtebronnen. Wanneer

² Zie: Warmtetransitie in de praktijk, 2021, PBL & AEF-onderzoeksrapport Uitvoeringskosten Klimaatakkoord, 2020, ROB.

			meer warmteprojecten richting realisatie gaan neemt de impact van de RUD toe.
<i>Beleidsontwikkeling & Kennisontwikkeling</i> Zeeuwse milieufederaties	Rol	Impact	- De Zeeuwse milieufederatie (ZMF) vertegenwoordigd haar leden en zet zich in voor bescherming van het milieu. Daarnaast jaagt ze duurzame initiatieven aan, ook op het gebied van warmte en energiebesparing. - De impact van ZMF op de warmtetransitie hangt samen met de mate waarin het lukt om initiatieven voor duurzame warmte en energiebesparing door bewoners aan te jagen. Het succes van dergelijke initiatieven kan als voorbeeldfunctie een enorm positieve impact hebben op de doelstellingen in de warmtetransitie, maar dit is geen gegeven.
<i>Beleidsontwikkeling & Kennisontwikkeling</i> Wijkraden en dorpsraden	Rol	Impact	- Wijkraden en dorpsraden zijn in de beleidsontwikkeling een mogelijke gesprekspartner voor gemeenten in de Wijkuitvoeringsplan-trajecten. Zij kunnen de bewoners van een wijk vertegenwoordigen in de eerste fase van de verkenningen. Wanneer concrete beslissingen echter dichterbij komen is deelname van de bewoners zelf in een participatietraject van meerwaarde. - De impact van Wijkraden en dorpsraden op de warmtetransitie is hoog. Zij hebben het vermogen om een initiatief of beleidsontwikkeling te versnellen of te vertragen door de beeldvorming van bewoners (via de lokale media) te beïnvloeden.
<i>Beleidsontwikkeling & Kennisontwikkeling</i> Adviesbureaus	Rol	Impact	- Adviesbureaus werken regelmatig voor overheden in de warmtetransitie. Deze sector is een relatief nieuwe sector voor de overheid en er mist soms specialistische kennis om passend beleid te ontwikkelen en uit te voeren. - De impact van adviesbureaus op de warmtetransitie is hoog. Ze zullen komende jaren bij veel beleidsontwikkeling maar ook concrete projecten betrokken zijn. Naar mate de warmtetransitie bekender terrein wordt voor de gemeente, zal de impact van adviesbureaus waarschijnlijk afnemen.
<i>Beleidsontwikkeling & Kennisontwikkeling</i> Kopgroep Aquathermie	Rol	Impact	- In het kader van de RES Zeeland is een regionale Kopgroep Aquathermie opgericht. In de kopgroep zijn gemeenten, waterschap, provincie, de lokale netbeheerder en initiatiefnemers betrokken. Gezamenlijk richten zij zich op de realisatie van aquathermie projecten in het kader van de RES en de Regionale Structuur Warmte in Zeeland. - De impact van de kopgroep is in potentie hoog vanwege de hoeveelheid oppervlaktewater in en rond Zeeland. De daadwerkelijke impact hangt af van de mate waarin het lukt om overheden, bewoners en bedrijven te stimuleren om met concrete projecten aan de slag te gaan.
<i>Beleidsontwikkeling & Kennisontwikkeling</i> Hogeschool Zeeland	Rol	Impact	- De Hogeschool Zeeland leidt nieuwe generaties professionals op. Daarnaast kan het opleidingsinstituut aan de voet staan van innovaties in de warmtesector op technisch, sociaal en organisatorisch vlak. - De impact van de Hogeschool Zeeland op de warmtetransitie is in potentie hoog. De warmtetransitie vraagt om grootschalige aanpassing van woningen, infrastructuur en installaties. Het vraagt om participatieprocessen in buurten en wijken en om beleidsontwikkeling met technische en economische aspecten.

			Hiervoor is een grote hoeveelheid passend opgeleide professionals nodig en het opleidingsinstituut kan hier regionaal een belangrijke bijdrage aan leveren. De daadwerkelijke impact hangt af van de mate waarin het lukt om voor deze onderwerpen studenten aan te trekken.
--	--	--	--